Кашпур Анна Сергіївна,
здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ: ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII [1], в Україні з 1 липня 2020 року запроваджено інститут кримінальних проступків.

Кримінальний проступок – це один із видів кримінального правопорушення, діяння (дія чи бездіяльність), передбачене Кримінальним кодексом України, за вчинення якого призначають основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

До кримінальних проступків належать некваліфіковані крадіжки, шахрайства, незаконні дії з наркотичними засобами без мети збуту, хуліганство й інші правопорушення, які становлять майже половину всіх зареєстрованих фактів [2, с. 5].

З метою ефективного функціонування інституту дізнання, до ст. 3 «Визначення основних термінів кодексу» Кримінального процесуального кодексу України [3] були внесені доповнення, а саме:

п. 4 «дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків»;

п. 4-1 «дізнавач – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків» [3].

Нова ст. 40-1 КПК України регламентувала компетенцію дізнавача, визначивши, що дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого. Дізнавач несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання [3].

Особливим є те, що законодавець у ч. 2 ст. 40-1 КПК України визначив розширене коло слідчих (розшукових) дій та інших заходів. Зокрема, дізнавач уповноважений проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові)

дії у випадках, установлених КПК України. Тому окремого дослідження потребують такі процесуальні дії у кримінальному провадженні як «опитування осіб», «вилучення знарядь і засобів вчинення правопорушення, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання».

Відносно кримінальних проступків, змінилася процедура початку досудового розслідування. Так, згідно ст. 214 КПК України дізнавач невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. У невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду). Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [3].

Важливим з термінологічного та діяльнісного аспектів є положення, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому КПК України.

Отже, таким чином, можна зробити висновок, що інститут кримінальних проступків та здійснення щодо них дізнання є новим у кримінальному процесуальному законодавстві України. Однак, більш точно вести мову про його нове змістовне значення, адже термін «дізнання» вже був відомий історії вітчизняного кримінального судочинства.

Так, до часу прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, основний обсяг роботи з вирішення заяв та повідомлень про вчинені злочини та злочини, що готуються, провадження дізнання і протокольної форми досудової підготовки матеріалів виконувався органами дізнання системи МВС України (міліцією, органами Державного пожежного нагляду, командирами військових частин, з'єднань внутрішніх військ) [4, с. 4]. Термін «дізнання» відомий давно і походить від слів «дізнавати, дізнатися про

що-небудь». За КПК України 1960 року зі змінами та доповненнями [5] дізнання тлумачилося як форма досудового розслідування, сутністю якого є кримінально-процесуальна діяльність уповноважених суб'єктів у порушеній кримінальній справі, яка спрямована на виявлення, одержання і фіксацію доказів шляхом проведення слідчих дій у справах про злочини, що не є тяжкими або особливо тяжкими (невеликої та середньої тяжкості), і невідкладних слідчих дій у справах про тяжкі та особливо тяжкі злочини з метою виявлення ознак злочину й особи, яка його вчинила, з наступним направленням матеріалів справи слідчому або її закриттям [4, с. 37]. Таким чином, дізнання в Україні пройшло еволюцію від діяльності непроцесуального, в основному розшукового характеру, результати якої не мали доказового значення у суді, до форми досудового розслідування у кримінальних справах поряд з досудовим слідством [4, с. 26].

Таким чином, інститут кримінальних проступків є новим у вітчизняному кримінальному законодавстві, а щодо провадження дізнання у формі протокольної форми досудової підготовки матеріалів у вітчизняній практиці кримінального судочинства напрацьовано значний досвід. Нині проведення досудового розслідування у формі дізнання щодо кримінальних проступків зазнало суттєвих змін, що стосується як термінів, так і їх змісту, що обумовлює актуальність дослідження та буде предметом дослідження у наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text

2. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. : [сайт]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-172.

4. Юрченко Л. В. Теорія та практика провадження дізнання органами внутрішніх справ України. Дисертація на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.09. Харків, 2002. 209 с.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України : затв. Законом від 28 груд. 1960 р. ; зі змінами і доп. станом на 17 січ. 2012 р. (відп. офіц. текст.). – К. : Правова єдність, 2012. – 215 с.